

Vlatka Bilas*

UDK 339.923:338.24
JEL Classification F150
Pregledni članak

KONVERGENCIJA TRANZICIJSKIH ZEMALJA PREMA EUROPSKOJ UNIJI

Glavni je naglasak ovoga rada na procesima konvergencije tranzicijskih zemalja prema Europskoj uniji. Razmatraju se različiti tipovi konvergencije: nominalna, strukturna i realna konvergencija. Istražuje se stupanj konvergencije koji je Hrvatska zajedno s ostalim tranzicijskim zemljama postigla prema različitim stajalištima i po različitim kriterijima da bi se dobila jedna sveobuhvatna ocjena stanja i pozicije Hrvatske na putu prema EU. Problematika konvergencije, odnosno smanjenja razlika u ekonomskim performansama među zemljama veoma je aktualna. Smatra se da ukidanje barijera trgovini i mobilnost faktora proizvodnje pridonose bržem razvitku i konvergenciji. Zbog toga je značajno ostvariti visok stupanj konvergencije da bi zemlja mogla imati koristi od integriranja i vođenja zajedničke politike. U radu se pokazuje da je u procesu integriranja potrebno obratiti pozornost kako na nominalnu, tako i na realnu i strukturnu konvergenciju, i to zato da bi i potencijalna zemlja članica i sama integracija imale koristi od takvoga učlanjenja. Proces prilagođivanja ima dugoročan karakter i veoma je važno postići visoku i održivu konvergenciju prema više kriterija.

Ključne riječi: realna konvergencija, strukturna konvergencija, nominalna konvergencija, održiva konvergencija

Uvod

Pod pojmom ekonomska konvergencija podrazumijeva se proces približavanja vrijednosti ekonomskih varijabli među zemljama i to tako da slabije razvijene zemlje bržim razvitkom sustignu razvijenije.

---

* V. Bilas, mr. sc., asistentica na Ekonomskom fakultetu Sveučilišta u Zagrebu. Rad primljen u uredništvo: 20. 7. 2004.

Pitanje konvergencije u EU može se razmatrati sa stajališta sadašnjih zemalja članica E(M)U i sa stajališta zemalja kandidatkinja. U ovome radu promatrat ćemo konvergenciju sa stajališta tranzicijskih zemalja. Postojanje divergentnih trendova ne smije se zanemariti, jer oni mogu otežati donošenje odgovarajućeg miksa ekonomsko političkih mjera, pa čak i dovesti u pitanje EMU.

Pitanje je kolike se divergencije mogu tolerirati, odnosno kolike one mogu biti, a da ne predstavljaju veliki problem za vođenje zajedničkih politika. Neke su divergencije cikličke (nastaju zato što ekonomija prolazi kroz različite faze poslovnog ciklusa), a neke su dugoročne strukturne naravi. No, potrebno ih je razlučiti zato što zahtijevaju različite tipove politika.

Zemlje u tranziciji koje teže pridruženju Europskoj uniji suočavaju se s izazovima razvitka i dostizanja naprednih zemalja članica i pridruživanja zajedničkom valutnom području – eurozoni. Pridruživanje Europskoj uniji od njih zahtijeva ispunjavanje kriterija realne, strukturne i nominalne konvergencije.

Realna, strukturna i nominalna konvergencija

Realna konvergencija

Pod realnom konvergencijom podrazumijeva se smanjivanje razlika u razinama razvijenosti. Definira se kao sličnost u iznosu BDP po stanovniku, razine nominalnih nadnica, ravnoteže realnog deviznog tečaja (smanjenje indeksa devijacije deviznog tečaja) i s tim povezano sličnosti razina cijena i odnosu cijena vanjskotrgovinskih i lokalnih dobara (Gaspar, P. 2001.). Ljudski se kapital također navodi kao esencijalni uvjet konvergencije. Neki je definiraju kao smanjivanje razlika u proizvodnosti i razini cijena među zemljama (Bjorksten, N. 2000.).

Konvergencija razine nadnica veoma je spora. Proteklih godina mnoge zemlje, nove članice EU i ostale tranzicijske zemlje, suočile su se s krizama u bilancama plaćanja, provodile su makroekonomske stabilizacijske mjere, a sve je to zahtijevalo prilagodbe realnih nadnica. Te krize na tekućem računu bilance plaćanja rezultirale su nominalnim deprecijacijama (Poljska, Mađarska, Češka).

Osim toga potrebno je ostvariti konvergenciju razina cijena konvergencijom cijena vanjskotrgovinskih i lokalnih dobara, liberalizacije, povećanjem obujma trgovine sa zemljama članicama EU. Ubrzati proces konvergencije razine cijena mogu i strani investitori koji ulažu u realnu i financijsku imovinu tranzicijskih zemalja. Razine cijena u SAD i EU slične su, bez obzira na razliku u dohocima. To se objašnjava mikroekonomskim faktorima kao što su efikasnost i konkurentnost tržišta rada i proizvoda.

Značajan indikator u kojem se mora postići realna konvergencija jest devizni tečaj. Indeks devijacije deviznog tečaja morao bi biti što manji, odnosno morala bi biti što manja razlika između stvarnog deviznog tečaja i dugoročne ravnotežne razine. U većini tranzicijskih zemalja stvarni je devizni tečaj u odnosu na dugoročan ravnotežni najčešće podcijenjen.

Za tranzicijske je zemlje u proteklome desetljeću transformacija centralnog planiranja u tržišnu ekonomiju, odnosno postavljanje osnove za budući rast, bila prioritet. Privatizacija, osnivanje tržišnih institucija, regulacija i uspostavljanje funkcionalnih tržišta bili su najvažniji za osnove budućega rasta. Njihova je realna konvergencija ovisila o mnogo faktora specifičnih za pojedinu zemlju, a ti su faktori izbjegavanje makroekonomskih kriza, visoke stope investiranja, osobito FDI, razvijen financijski sektor i mnogi drugi. Pod razvijenim financijskim sektorom ne misli se samo na obujam i efikasnost financijske intermedijacije, već na stabilnost financijskoga sektora u cjelini, zajedno s pripadajućim tržištima i institucijama. Realna konvergencija zahtijeva održiv ekonomski rast u zemljama kandidatkinjama, a za to su potrebne odgovarajuće mikro- i makroekonomske politike.

Za razvijanje ekonomske aktivnosti veoma su važni efikasna domaća regulacija poslovanja, porezna regulacija, sudstvo, suzbijanje kriminala i korupcije i opća politička i financijska stabilnost. Tranzicijske se zemlje suočavaju sa svim tim problemima i dok ih ne riješe nemoguće je očekivati rast i razvitak koji istovremeno predstavljaju realnu konvergenciju prema EU.

Buduće stope rasta realnog BDP pretpostavljene Prepristupnim ekonomskim programom (engl. Pre-accession Economic Programme)¹ u prosjeku su više nego dosad u stvarnosti. Vrijednosti tih ekonomskih projekcija ovise o konzistentnosti, odnosno održivoj konvergenciji. Dosadašnje je, dakle, iskustvo pokazalo da to još nije ostvareno.

Realna konvergencija nije spontan proces, ona u mnogome ovisi o sposobnosti zemlje da prati tehnološka prelijevanja, posebno kroz FDI. Za to su potrebni, kako je već navedeno, makroekonomska stabilnost, efikasna konkurencija na tržištu roba, usluga i proizvodnih faktora i kvalitetan ljudski kapital.

Postignuća na području realne konvergencije u slabije razvijenim zemljama EU ne smiju se razmatrati bez doprinosa regionalne politike EU. Od neznatnoga utjecaja nekada, ona danas uzima negdje oko 1/3 budžeta EU. Glavni je cilj regionalne politike poboljšanje dugoročnog rasta manje razvijenih područja Unije, odnosno ublažavanje razlika u razvijenosti regija. Bez obzira na dobrobiti koje proistječu iz integracije s EU i liberalizacije trgovine mogućnosti pojedine zemlje da iskoristi

---

¹ Prepristupnim je ekonomskim programima cilj pripremati zemlje kandidatkinje da zadaju prikladne okvire za vođenje srednjoročne politike, uključujući ciljeve javnih financija i prioritete strukturne reforme koja je potrebna za priključenje EU.

te dobrobiti ovisi o njezinim politikama, osobito u području makroekonomske stabilizacije, razvijanja ljudskog kapitala i otvorenosti za strane investicije. U proteklom smo godinama mogli pratiti realnu konvergenciju četiriju članica EU: Irske, Španjolske, Grčke i Portugala. Irska je najdalje stigla u ostvarivanju realne konvergencije i stupnja razvijenosti.

Centralno je stajalište teorije optimalnog valutnog područja to da zemlje ili regije koje divergiraju u trendovima outputa ili zaposlenosti moraju imati fleksibilna tržišta rada da bi uopće mogle formirati monetarnu uniju i izbjeći probleme prilagodbe. Što je veći stupanj realne divergencije, veća je potreba za fleksibilnim tržištem rada. Uz dani stupanj realne divergencije zemlje moraju imati viši stupanj fleksibilnosti na tržištu rada. Ekonomisti koji tvrde da EU-15 nije optimalno valutno područje smatraju da neke zemlje članice međusobno ipak jesu kompatibilne za formiranje monetarne unije, pa kao takve najčešće spominju Njemačku, Francusku i zemlje Beneluksa.

Strukturna konvergencija

Pod strukturnom konvergencijom podrazumijevamo postojanje uvjeta postavljenih teorijom optimalnog valutnog područja. Najvažniji bi bili realna i financijska otvorenost, mobilnost faktora proizvodnje, visok udio međusobne trgovine (između zemalja EU i tranzicijskih zemalja) i sličnosti ekonomskih struktura zemalja. Zemlje nove članice EU o kojima se najviše pisalo i koje su najviše analizirane, kao prvi krug zemalja kandidatkinja, veoma su otvorene u realnome smislu, udio vanjske trgovine veoma je visok, čak je i viši nego kod nekih razvijenih zemalja.

Razvijena bilateralna trgovina čini gospodarstva integriranijima i egzogene šokove koji ih pogađaju više simetričnima. Visok udio trgovine s EU, visok stupanj realne otvorenosti, sličnost struktura BDP, sve je to utjecalo na činjenicu da poslovni ciklusi i egzogeni šokovi u zemljama u tranziciji, od kojih su se neke ove godine priključile EU, budu što sličniji.

Konflikti nominalne i realne konvergencije

Nominalna konvergencija zahtijeva od tranzicijskih zemalja da udovolje

---

² Postoji još i institucionalni kriterij iz Madrida iz godine 1993. prema kojem se od zemalja kandidatkinja očekuje učinkovita primjena zakonodavstva putem administrativnih i sudskih struktura. Radi se o specifičnim zahtjevima prema institucijama u slučaju neučinkovitosti prilagodbe kopenhaškim kriterijima.

kriterijima iz Kopenhagena i Maastrichta.² Ostvarivanje nominalne konvergencije može pomoći ostvarivanje realne konvergencije, ali one isto tako mogu biti u konfliktu (Gaspar, P., 2001.).

Uspostavljanje stabilnosti cijena i vezano uz to pad kamatnih stopa, pozitivno utječe na investicije, a tako i na proizvodnost i rast; uspostavljanje stabilnosti nominalnog deviznog tečaja također pozitivno utječe na realnu konvergenciju preko rasta izvoza, pa na taj način potiče rast visoko otvorenih ekonomija; ispunjivanje kriterija fiskalne stabilnosti isto tako može stimulirati realnu konvergenciju. Niži deficiti i smanjivanje javnog duga mogu rezultirati smanjivanjem razina nominalnih i realnih kamatnih stopa.

Konflikti mogu nastati u ovakvim situacijama (Gaspar, P., 2001.):

- Više stope inflacije obično su vezane uz više stope rasta.
- Očekivanje konvergencije cijena i budućeg članstva u monetarnoj uniji može dovesti do pada dugoročnih kamatnih stopa, ali kratkoročne konvergiraju postupno, reflektirajući makroekonomsku nestabilnost i rizike u tranzicijskim zemljama. To može rezultirati višim nominalnim kamatnim stopama u dužem razdoblju.
- Nemogućnost istodobnog ostvarenja kriterija deviznog tečaja i inflacije. S obzirom na vezu cijena i tečaja s outputom to bi značilo opet konflikt realne i nominalne konvergencije.
- Cilj stabilnosti deviznog tečaja može dovesti do neodržive ravnoteže tekućeg računa ako se fiksira na neprikladnoj razini (neravnotežnoj).
- Cilj realne konvergencije - ostvarivanje više razine proizvodnosti može izazvati inflaciju³.
- Brzi rast BDP, priljev kapitala i jača financijska integracija mogu dovesti do usporavanja konvergencije kamatnih stopa, jer će visoke kamatne stope biti potrebne da se poveća domaća štednja da bi se smanjilo oslanjanje na stranu štednju i ranjivost tekućeg računa.
- Priljevi kapitala, visoka realna i financijska otvorenost mogu dovesti do volatilnosti nominalnog deviznog tečaja.

Kriteriji iz Kopenhagena

U lipnju godine 1993. Vijeće Europe u Kopenhagenu donijelo je odluku da je za članstvo u Uniji potrebno ispuniti sljedeće kriterije:

---

³ Balassa – Samuelson efekt.

1. *Politički kriterij*: stabilnost institucija, demokracija, vladavina prava, poštovanje ljudskih prava, poštovanje i zaštita manjina.

Ispunjavanje političkog kriterija preduvjet je za početak procesa pregovaranja između potencijalne zemlje kandidatkinje i EU. Od zemalja kandidatkinja očekuje se ne samo da propišu demokraciju i vladavinu prava, već i da ih u svakodnevnom životu i provode. Moraju osigurati stabilnost javnih vlasti, kao što su sudstvo, lokalne vlasti, policija, da bi efikasno funkcionirale. Poštovanje osnovnih ljudskih prava preduvjet je za članstvo⁴. Također se ističe važnost slobode govora i neovisnosti medija.

2. *Ekonomski kriterij*: postojanje djelotvornog tržišnog uređenja, mogućnost da se nose s konkurentskim pritiscima i sa tržišnim snagama unutar Unije.

Potrebna je minimalna razina konkurentnosti gospodarstva da bi zemlja uspjela izdržati konkurentske pritiske i djelovanje tržišnih snaga unutar Unije. Za to je potrebna određena razina makroekonomske stabilnosti da bi ekonomski agenti mogli djelovati i donositi odluke u relativno predvidivom i stabilnom okruženju, određena količina ljudskog i fizičkog kapitala, uključujući infrastrukturu, visoka razina obrazovanja, udio malih poduzeća u gospodarstvu, količina i vrsta dobara kojima se već trguje s EU i brojni drugi faktori.

Kao dokazi za postojanje tržišno orijentirane ekonomije, dakle, za ispunjavanje ekonomskog kriterija najčešće se navode (Bulletin of the European Union, 1997.):

- ravnoteža između ponude i potražnje uspostavlja se slobodno djelovanjem tržišnih snaga, cijene su liberalizirane,
- ne postoje barijere za ulazak/izlazak na tržište,
- pravni sustav funkcionira: regulacija imovinskih prava, osiguranje ugovorenih prava,
- makroekonomska stabilnost, uključivši stabilnost cijena i održive javne financije i platnobilančna pozicija,
- razvijenost financijskog sustava (koji osigurava kanaliziranje štednje u investicije).

3. *Institucionalni kriterij*: sposobnost prihvaćanja obveza koje nameće članstvo u političkoj, ekonomskoj i monetarnoj uniji.

Samom kandidaturom zemlje prihvaćaju ulazak i ciljeve političke, ekonomske i monetarne unije. Njihova je obveza pridonijeti i podržati zajedničku vanjsku i sigurnosnu politiku. Mada odmah po priključenju ne mogu prihvatiti euro, zemlje kandidatkinje moraju proći drugu fazu nastanka EMU: moraju postići neovisnost

---

⁴ Čak je osnovan Europski sud za ljudska prava pred kojim građani mogu braniti svoja narušena prava.

središnje banke i koordinaciju ekonomskih politika. Nove članice moraju napustiti financiranje javnoga duga, što čini središnja banka i završiti liberalizaciju kapitalnog računa i usvojiti kompletno zakonodavstvo EU, a to zahtijeva nove administrativne strukture, modernizaciju postojećih, obrazovanje administracije i reformu sudstva.

Kriteriji iz Maastrichta

Kriteriji za pristup EMU definirani su isto tako i Ugovorom iz Maastrichta, a vrijede kako za zemlje koje su uvele euro 1. siječnja 1999., tako i za zemlje koje će se priključiti poslije. Kao najvažniji ističu se:

1. Inflacija (mjerena kao indeks porasta cijena u posljednjih 12 mjeseci) može biti najviše za 1,5 postotni bod viša od prosjeka u tri zemlje članice s najnižom inflacijom⁵.
2. Dugoročne kamatne stope zemlje pristupnice mogu biti najviše dva postotna boda više od onih u trima zemljama s najnižim kamatnim stopama.
3. Proračunski deficit ne smije prelaziti 3% bruto domaćeg proizvoda (BDP).
4. Javni dug ne smije prelaziti 60% bruto domaćeg proizvoda (BDP).

Takvi strogi uvjeti potrebni su želi li se ostvariti jedan od veoma važnih ciljeva, a to je snažna i stabilna valuta uz inflaciju unutar EMU manju od 2%.

Često se u literaturi postavlja pitanje adekvatnosti kriterija iz Maastrichta o inflaciji (Szapáry, G., 2000.). Budući da proces hvatanja priključka na razvijene zemlje EU nosi sa sobom višu stopu inflacije, nelogično je zahtijevati da zemlje na različitim stupnjevima razvitka imaju iste stope inflacije. One se mogu ostvariti izrazito restriktivnom monetarnom i fiskalnom politikom, a to može rezultirati nižim stopama rasta i zaposlenosti ili aprecijacijom nominalnog deviznog tečaja, pa to može dovesti do gubitka konkurentnosti. Upravo se zbog toga predlaže da se malo "olabavi" kriterij inflacije i da se zemljama kandidatkinjama dade više prostora za manevar. Smatra se da bi sa striktno ekonomskog stajališta bilo logično dopustiti određeno odstupanje inflacije od pravila u skladu s odstupanjima u rastu proizvodnosti ili formirati grupe zemalja u odnosu na njihov dohodak po stanovniku i za njih definirati dopuštene devijacije stopa inflacije. Nije nimalo začuđujuće što zemlje članice EMU s manjim dohocima po stanovniku imaju više stope inflacije od prosjeka za EMU. No, to bi grupiranje zemalja i različite dopustive stope inflacije

---

⁵ Možda bi bilo potrebno redefinirati ovaj kriterij, jer sada područje EMU ima jedinstvenu monetarnu politiku, pa je zbog toga logičnije da se uzima u obzir prosječna stopa inflacije.

mogle dovesti u pitanje stabilnost cijena na području EMU i oslabiti euro, a na taj se način zemljama ipak daje svojevrsan stabilan okvir za razvitak.

Konvergencija novih članica EU i Hrvatske

Glavni je cilj ekonomske tranzicije promjena strukture centralno planskih ekonomija da bi im se omogućilo da sustignu razvijenije zemlje Zapadne Europe u razini BDP po stanovniku i po socijalno-ekonomskom razvitku. Mogu se očekivati poboljšanja u efikasnosti i u proizvodnosti u tim zemljama zbog efikasnije alokacije resursa kroz liberalizaciju tržišta, restrukturiranje poduzeća, poboljšanja u menadžmentu i proizvodnosti rada, veću konkurenciju zbog deregulacije vanjske trgovine i domaćih tržišta i povećanjem transfera koji dolaze od suradnje s razvijenim zemljama. Mada konvergencija novih članica EU ide u najboljem smjeru, ne smijemo zaboraviti primjer Španjolske i Italije za koje se činilo da su dostigle punu konvergenciju kada ih je godine 1992. pogodio niz spekulativnih napada, pa je volatilno razdoblje trajalo gotovo tri godine, talijanska je lira prema DEM devaluirala za oko 60% i njezine su dugoročne kamatne stope povećane (Gros, D., 2001.).

U tablici 1. vidimo da sve promatrane zemlje relativno dobro ispunjavaju kriterije iz Maastrichta, osim Rumunjske koja još uvijek ima previsoke kamatne stope i stope inflacije. Hrvatska također po tim kriterijima stoji prilično dobro.

Tablica 1.

POKAZATELJI ZA GODINU 2004.⁶

Zemlja	Inflacija	Dugoročne kamatne stope	Proračunski deficit (kao % BDP)	Javni dug (kao % BDP)
Nove članice EU				
Češka	2,9	5,7	5,9	40,7
Estonija	2,8	8,3	0,6	6,2
Poljska	2,4	6,5	6,2	48,1
Slovenija	4,6	8,5	1,6	24,7
Mađarska	6,8	7,6	4,6	57,6
Litva	0,2	8,5	2,6	21,1
Latvija	3,1	9,0	2,0	14,0
Slovačka	7,6	5,5	3,0	42,9
Kandidatkinje				
Bugarska	4,8	6,3	0,7	43,2
Rumunjska	12,7	18,0	3,0	26,4
Hrvatska	2,3	9,5	3,9	66,0

Izvor: Podaci od DekaBank, ECB

Deka europski konvergencijski indikator (engl. Deka Convergence European Indicator, DCEI)⁷ usporedba po zemljama

Da bi se uopće iskazao postignuti stupanj konvergencije neke zemlje i da bi ga bilo moguće usporediti sa stupnjem konvergencije drugih zemalja potrebno ga je iskazati jedinstvenim mjerilom. Postoji više konvergencijskih “mjerila” koji uzimaju veoma slične indikatore, odnosno varijable u obzir. Jedan je od njih i Deka europski konvergencijski indikator, engl. Deka Convergence European Indicator (DCEI).

DCEI uzima u obzir četiri vrste konvergencije: monetarnu, fiskalnu, ekonomsku i institucionalnu. Maksimalna je vrijednost DCEI 100 i ona predstavlja prosječnu vrijednost određenoga indikatora za EU. Bitno je napomenuti da se u sklopu monetarne konvergencije promatraju stopa inflacije, kamatna stopa, devizni tečaj i stopa rasta kredita. U sklopu fiskalne konvergencije promatra se udio

⁶ Navedeni se podaci odnose na početak godine 2004. Podaci za Hrvatsku na svršetku godine nešto su lošiji, osobito proračunski deficit.

⁷ Računa DekaBank Njemačka.

proračunskog salda u BDP, udio privatne potrošnje u BDP, udio javnog duga u BDP i udio vanjskoga duga u BDP. U sklopu realne konvergencije promatra se BDP po stanovniku, udio poljoprivrede u BDP, stopa nezaposlenosti i udio trgovine s EU u ukupnoj trgovini. U sklopu institucionalne konvergencije promatraju se uspješnost politike, institucije bankarskog sektora, uspostava pravne države i razina pregovora s EU do koje je neka zemlja došla.

Uzevši u obzir gore navedenih 15 pokazatelja, konstruiran je ukupan DCEI na osnovi scoring-modela tako da se u jednom indikatoru može iskazati ukupna konvergencija neke zemlje prema prosjeku EU-15.

Tablica 2.

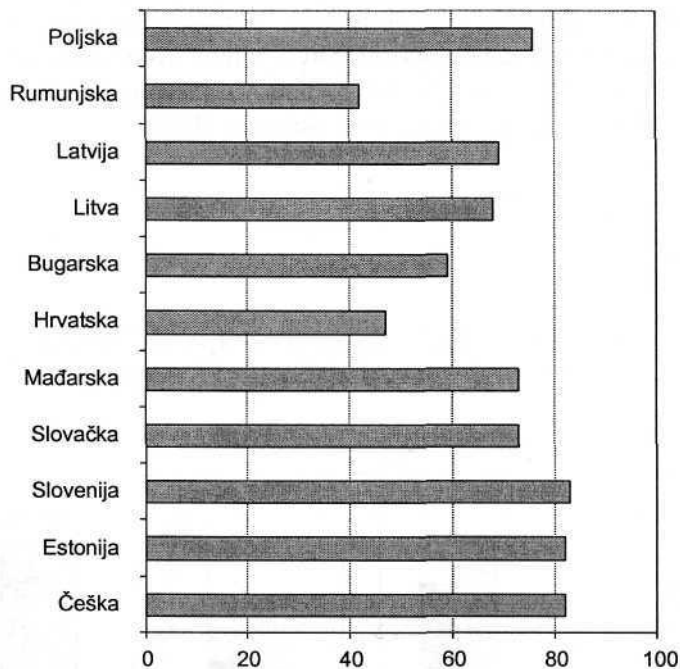
DCEI PO ZEMLJAMA ZA TRAVANJ 2004.

ZEMLJA	DCEI				
	UKUPAN	MONETARNI	FISKALNI	REALNI	INSTITUCIONALNI
Češka	82	95	65	90	80
Estonija	82	85	85	75	85
Mađarska	73	65	60	85	85
Litva	68	80	85	40	80
Latvija	69	70	70	55	85
Poljska	76	85	75	60	85
Slovenija	83	80	75	100	80
Slovačka	73	85	70	60	80
Grčka	83	90	75	70	100
Portugal	92	90	90	90	100
Španjolska	92	85	90	90	100
Bugarska	59	75	80	25	80
Rumunjska	42	10	80	50	75
Hrvatska	47	75	40	30	55

Izvor: DekaBank

Slika 1.

UKUPAN DCEI PO ZEMLJAMA ZA TRAVANJ GODINE 2004.

Izvor: Podaci DekaBank

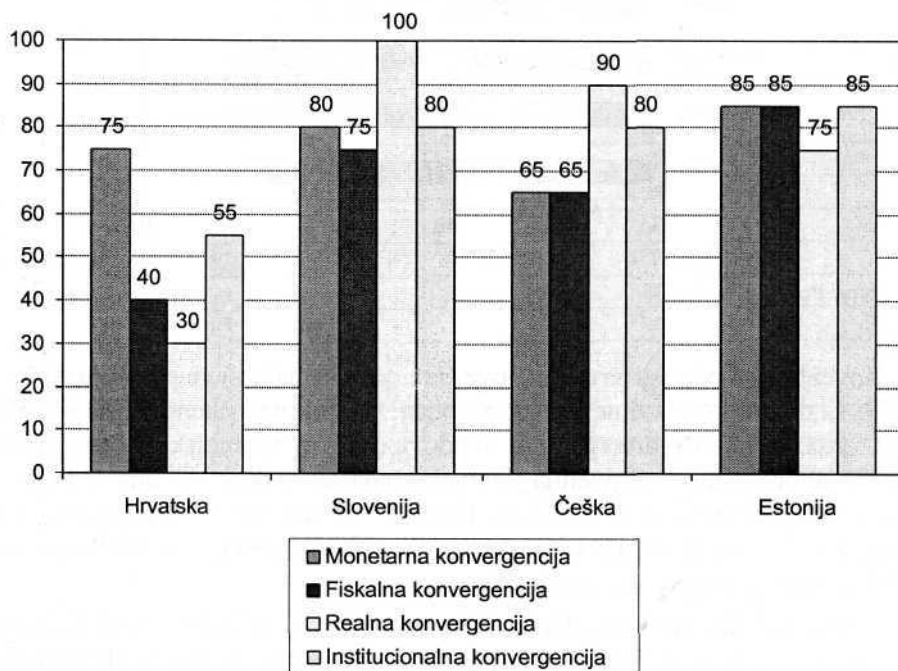
Slovenija je u odnosu na druge nove članice EU u najboljem položaju i njezin je DCEI za travanj ove godine iznosio 83 boda. U odnosu na članice EU kod kojih je bilo izraženo najviše divergentnih trendova (Grčku, Španjolsku i Portugal) to je veoma dobro. Naime, Slovenija je izjednačena sa Grčkom, a samo 9 bodova zaostaje za Španjolskom i Portugalom. Kako se vidi iz slike 2., Slovenija najviše zaostaje za tim zemljama na području monetarne konvergencije, konkretnije, najviše odstupanja postoje u stopi inflacije.

Veoma su blizu Sloveniji Češka i Estonija, kod njih DCEI iznosi 82 boda. Za travanj ove godine za Hrvatsku DCEI iznosi svega 47. Rekli smo da Slovenija najviše zaostaje u monetarnoj sferi, a Češka najviše zaostaje u fiskalnoj sferi, konkretnije najviše problema ima s deficitom državnog proračuna. Kod Estonije je situacija potpuno drugačija. Ona najviše zaostaje u realnoj sferi, odnosno u iznosu BDP po stanovniku. Hrvatska zaostaje prilično u svim promatranim područjima, a najbolja je na području monetarne konvergencije, gdje najviše problema ima

s visinom kamatnih stopa. Stanje je poražavajuće na području fiskalne, realne i institucionalne konvergencije. Fiskalna konvergencija nosi svega 40 bodova. Hrvatska ima izrazitih problema s deficitom državnog proračuna, s visokim javnim i vanjskim dugom, a najviše je odstupanja kod udjela privatne potrošnje u BDP. Realna konvergencija nosi svega 30 bodova. BDP po stanovniku izrazito je mali u odnosu na EU, pa je stopa nezaposlenosti ogromna. Kod institucionalne konvergencije situacija je malo bolja, imamo 55 bodova, mada je to nedovoljno. Iz slike 2. vide se navedene razlike i značajno zaostajanje Hrvatske.

Slika 2.

DCEI PO ZEMLJAMA; HRVATSKA U ODNOSU
NA SLOVENIJU, ČEŠKU I ESTONIJU

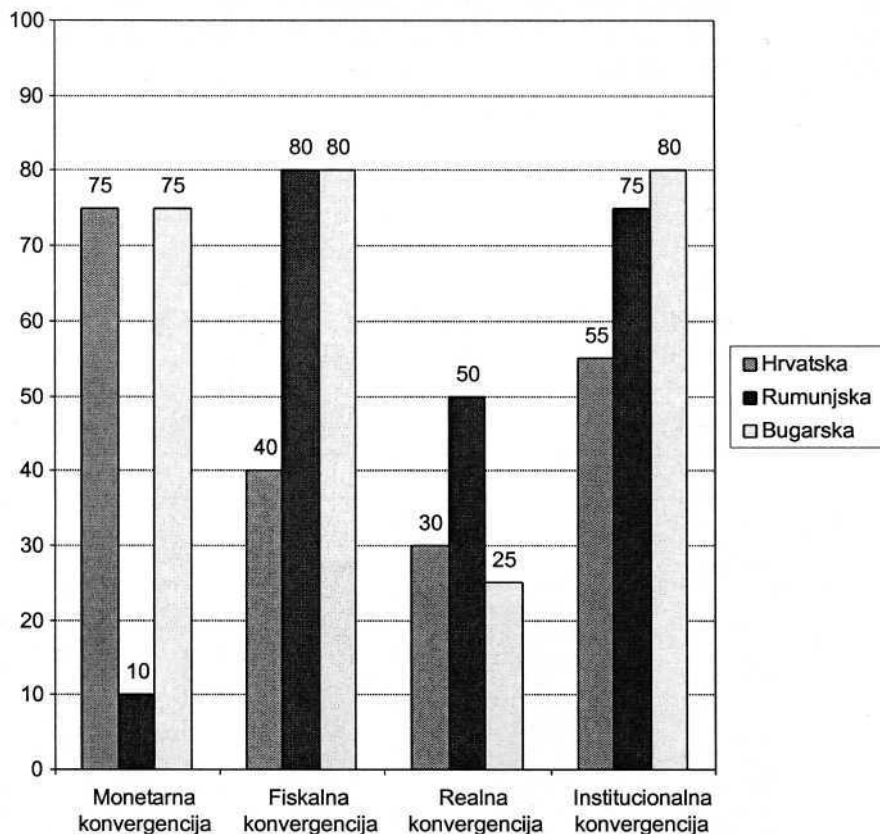
Izvor: Podaci DekaBank

Iz ovoga svega slijedi da Hrvatska prije konvergira nerazvijenijim zemljama, poput Rumunjske i Bugarske, odnosno više Bugarskoj koja nas je također prešla. Njezin ukupan DCEI iznosi 59 bodova, a najviše zaostaje u realnoj konvergenciji. Ima nizak BDP po stanovniku, visoku stopu nezaposlenosti i visok udio poljoprivrede u BDP. Rumunjska je jedina od promatranih zemalja koje je još uvijek iza nas sa 42 boda⁸. Rumunjska daleko najviše zaostaje na području fiskalne konvergencije. Ima izrazito visoku stopu inflacije, kamatnu stopu, nestabilan devizni tečaj i izrazitu ekspanziju kredita.

---

⁸ Promatrane su Bugarska, Češka, Estonija, Mađarska, Litva, Latvija, Poljska, Rumunjska, Slovenija i Slovačka.

Slika 3.

POKAZATELJI KONVERGENCIJE ZA TRAVANJ 2004.: HRVATSKA
U ODNOSU NA BUGARSKU I RUMUNJSKU

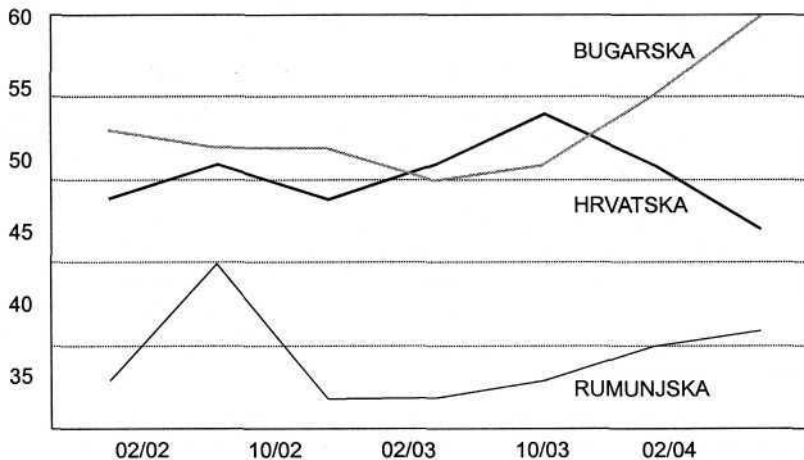
Izvor: Podaci DekaBank

Iz svega navedenoga možemo zaključiti da je Hrvatska na relativno niskom stupnju konvergencije u odnosu na druge tranzicijske zemlje, pogotovo na nove članice EU. Činjenica je da Hrvatska teži pridruženju u EU, ali je još veća činjenica da na ovome stupnju razvitka ona ne konvergira navedenome području, već divergira od njega. Iz ovoga bi se moglo zaključiti da Hrvatska još uvijek nije spremna za pridruživanje EU, i to dok god ne dostigne zadovoljavajući stupanj konvergencije, a konkretno i monetarne i fiskalne i realne i institucionalne.

Zabrinjavajuće je upravo to što Hrvatska u posljednjih nekoliko godina ne prati u razvitku razvijenije tranzicijske zemlje i što zaostaje, pa se čak naziru određeni divergencijski trendovi, a to se može vidjeti na slici 4., gdje je prikazano usporedno kretanje ukupnog indikatora konvergencije za Hrvatsku, Bugarsku i Rumunjsku.

Slika 4.

KRETANJE UKUPNOG DCEI ZA BUGARSKU, RUMUNJSKU
I HRVATSKU OD 2/2002. DO 2/2004.

Izvor: Emerging Market Outlook, April 2004., DekaBank

Iz slike se vidi da Deka indikator konvergencije u Bugarskoj i Rumunjskoj ima trend rasta, a u Hrvatskoj ima trend pada. Prema tome će, ako se ti trendovi nastave, Hrvatsku preteći na putu približavanja Europskoj uniji i Rumunjska.

Zaključak

Provedena analiza konvergencije pokazuje različite stupnjeve konvergencije do kojih su tranzicijske zemlje došle. Kao indikator konvergencije u analizi korišten je DCEI, vrijednost kojega od 100 bodova predstavlja željenu, prosječnu vrijednost određenog indikatora za EU. Analiza je pokazala da je Hrvatska u travnju ove godine ostvarila svega 47 bodova, pa da značajno zaostaje za Slovenijom (83 boda), Češkom i Estonijom (82 boda) i da isto tako pokazuje negativan trend kretanja indikatora u razdoblju 2002.-2004.

Da bi se okrenuo negativan trend i da bi se ubrzala konvergencija EU, potrebno je ubrzati gospodarski razvitak. U razdoblju prilagodbe kriterijima konvergencije potrebno je iskoristiti sve mogućnosti te zaštititi i poticati domaće gospodarstvo sve dok ono ne dođe do potrebnog stupnja razvitka, odnosno dok ne ojača dovoljno da izdrži udare koji mu predstoje na zajedničkom tržištu i dok ne bude konkurentno ostalim članicama Unije.

Iskustvo slabije razvijenih zemalja koje su se prije priključile EU pokazuje da trgovinska integracija omogućuje početni uzlet gospodarstva i povećanje stope rasta koja se poslije smanjuje i održava na nekom prosjeku regije, što slabije razvijenim zemljama nije dovoljno da bi sustigle razvijenije.

Za osiguranje stabilnog gospodarskoga razvitka i željene konvergencije prema EU potrebno je istražiti izvore rasta, kao što su stanovništvo, radna snaga, akumulacija kapitala i tehnološki napredak. Zasigurno ih valja unaprijediti da bi se osigurali rast i razvitak. U svemu tome ključna uloga pripada obrazovanju kao mogućnosti poboljšavanja kvalitete rada, odnosno radne snage i na neki indirektan način i omogućivanje tehnološkog napretka.

Upravo visokim i dugoročno održivim stopama rasta moguće je ostvariti realnu i strukturnu konvergenciju, a time je mnogo lakše ostvariva i nominalna konvergencija.

LITERATURA

Knjige:

1. Bogunović, A. (2001). *Ekonomске integracije i regionalna politika*. Fakultet ekonomije i turizma 'Dr. Mijo Mirković' u Puli, Ekonomski Fakultet u Zagrebu i Mikrorad d.o.o. Zagreb.

Članci u časopisu:

2. Björkstén, N. (2000). "Structural Inflation Differences in an Enlarged Euro Area", *Bank of Finland, Bulletin* 3: 17-20.

3. Corden, M.W. (1972). "Monetary Integration", Essays in *International Finance* No.93, International Finance Section, Princeton University, April: 477-517.
4. Grauwe, P. (1996). "The Economics of Convergence", *Weltwirtschaftliches Archiv*, Vol 132(1): 1-27.
5. Mundell, R. (1961). "A Theory of Optimum Currency Areas", *The American Economic Review*, No. 51: 657-665.

Radni materijali:

6. Björkstén, N. (2000). "Real Convergence in the Enlarged Euro Area: A Coming Challenge for Monetary Policy", *Bank of Finland*, Economics Department, Working Paper 1.
7. Björkstén, N., Syrjänen M. (1999). "Divergences in the Euro Area: A Cause for Concern?", *Bank of Finland*, Economics Department, Working Paper 11.
8. Bulletin of the European Union. (1997). "The Copenhagen Criteria", Supplement 5/97: 39-47.
9. DekaBank. (2004). Emerging Market Outlook, April .
10. Doyle, P., Kuijs, L., Jiang G. (2001). "Real Convergence to EU Income Levels: Central Europe from 1990 to the Long Term", *International Monetary Fund*, Working Paper 01/146.
11. Europa Informationen. (2002). "Criteria and Conditions for Membership", <http://europa-web.de/europa/03euinf/02ERWEIT/criteria.htm>.
12. European Central Bank (2000). "Convergence Report 2000" , www.ecb.int.
13. European Central Bank. "Organisation of the European System of Central Banks", <http://www.ecb.int/about/escb.htm>.
14. European Commission (2001). "Real Convergence in Candidate Countries – Past Performance and Scenarios in The Pre-Accession Economic Programmes", ECFIN/708/01- EN.
15. Gaspar, P. (2001). "Real and Nominal Convergence of Pre-Accession Economies and the Choice of Exchange Rate Regime", *International Centre for Economic Growth (ICEG) and Budapest University of Economics (BUE)*, Paper presented on the conference *Alternatives for Exchange Rate Regime in Pre-Accession Economies*, September 20-21, Vienna.
16. Martin, C., Velazquez, F.J., Funck B. (2001). "European Integration and Income Convergence, Lessons for Central and Eastern European Countries", *World Bank Technical Paper* 514.
17. Mencinger, J. (2002). "Nominalna in realna konvergenca kandidatke za EU in EMU", http://pf-lj.kelt.si/datoteke/datoteke_zaposleni/Mencinger_Joze_Prihod.doc.

18. Nielsen, E. (1999). "From Transition to Convergence, Exchange Rates After Transition: The Real Convergence Story", Rad prezentiran na Šestoj dubrovačkoj konferenciji o ekonomiji *Exchange Rate And Financial Vulnerability In Emerging Markets*, Dubrovnik, June 29-30.
19. Schweickert, R. (2001). "Assesing the Advantages of EMU-Enlargement for the EU and the Accession Countries: A Comparative Indicator Approach", *Kiel Institute of World Economics*, Working Paper No. 1080.
20. Szapáry, G. (2000). "Maastricht and The Choice of Exchange Rate Regime in Transition Countries During the Run-up to EMU", *National Bank of Hungary*, Working Paper 7.
21. Volkswirtschaftliche Abteilung. (2003). "Der Deka-EZB-Kompass", September.

Internet stranice:

22. <http://www.ijf.hr/EU/pojmovnik.pdf>

CONVERGENCE OF TRANSITIONAL COUNTRIES TOWARDS THE EUROPEAN UNION

Summary

This paper analyzes convergence of transitional countries towards European Union. Different types of convergence are considered: nominal, structural and real convergence. It is analyzed the level of convergence which Croatia and other transitional countries achieved from different point of views so that we can get complete evaluation of Croatia's position on its way to EU.

Issue of convergence is very interesting these days. It is considered that free trade and mobility of factors of production contribute to faster development and convergence. Because of that it is very important for countries to achieve high level of convergence in order to exploit advantages of integrating and deducting common policy. In the paper is shown that in the process of integration is very important to pay attention to nominal, but also to real and structural convergence so that potential country member and the integration itself can exploit advantages of such a membership. The process of adjustment has a long-term character and it is of big importance to achieve high and sustainable convergence having in consideration different criteria.

Key words: real convergence, structural convergence, nominal convergence, sustainable, convergence